

#OdPodstaw

Porozmawiajmy o podstawach programowych

ETYKA

propozycje zmian w podstawie programowej

sierpień 2025

**Przedmiot przewidziany w klasach IV–VIII szkoły
podstawowej w wymiarze 1 godziny tygodniowo.**

Materiał nie jest pełną wersją podstawy programowej etyki. Zawiera jej kluczowe fragmenty, opis i kierunek najważniejszych zmian. Projekt nowej podstawy przygotowany przez IBE PIB zostanie zaprezentowany i przekazany do Ministerstwa Edukacji Narodowej we wrześniu 2025 roku.

Nowa podstawa programowa zacznie obowiązywać od 1 września 2026 roku w klasach IV szkoły podstawowej.

DLACZEGO ZMIENIAMY OBECNĄ PODSTAWĘ PROGRAMOWĄ?

Głównym celem nowej podstawy programowej etyki dla klas IV–VIII jest wszechstronny rozwój uczniów i uczennic, wykraczający poza przekazywanie wiedzy, koncentrujący się na kształtowaniu umiejętności praktycznych i budowaniu sprawczości. Proponuje się wprowadzenie większej liczby projektów interdyscyplinarnych, większej ilości treści rozwijających analizę i argumentację, zachęcających do zadawania pytań i eksperymentowania, a także naukę przez doświadczenie zamiast nauki pamięciowej. Szkoła ma stać się miejscem, w którym uczniowie są zachęceni do twórczego myślenia i poszukiwania niestandardowych rozwiązań.

Potrzeba zmiany obecnej podstawy programowej została wyraźnie zasygnalizowana przez środowisko nauczycielskie podczas ogólnopolskich konsultacji społecznych przeprowadzonych przez Instytut Badań Edukacyjnych (IBE PIB) w styczniu i lutym 2025 roku, w których wzięło udział 13 649 nauczycieli i nauczycielek klas IV–VIII szkoły podstawowej. W przypadku etyki zmiana jest niezbędna również ze względu na zmniejszenie liczby godzin nauczania tego przedmiotu w cyklu kształcenia.

Nauczyciele i eksperci biorący udział w konsultacjach IBE PIB w styczniu i lutym 2025 roku wskazywali na następujące główne problemy z dotychczasową podstawą programową nauczania etyki:

- nadmierna obszerność i szczegółowość podstawy programowej,
- niedostosowanie podstawy do potrzeb współczesnego ucznia oraz wyzwań współczesności,
- niewystarczające wspieranie kluczowych kompetencji uczniów.

DYDAKTYKA: WIEDZA, KOMPETENCJE I SPRAWCZOŚĆ

GŁÓWNE ZMIANY

Ze względu na problematykę poruszaną w ramach etyki oraz funkcje edukacji etycznej w szkole, treść nowej podstawy odnosi się w znacznej mierze do niemal wszystkich obszarów edukacji wyszczególnionych w *Profilu absolwenta i absolwentki*.

Realizacja podstawy umożliwia:

- rozwijanie sprawczości uczniów i uczennic, a zwłaszcza systematyczne budowanie sprawczości moralnej;
- pogłębione rozumienie wszystkich wymienionych w profilu wartości oraz otwieranie przestrzeni do ich interioryzacji, możliwe dzięki wspólnemu namysłowi nad wartościami i dyskusji nad ich doniosłością w życiu szkolnym i pozaszkolnym;
- intensywny rozwój kompetencji językowych, będący wynikiem dialogicznego modelu edukacji etycznej, w ramach którego zachęca się uczniów do częstego wypowiadania się i angażowania w dialog;
- rozwijanie niemal wszystkich wyróżnionych w podstawie kompetencji przekrojowych: krytycznego myślenia, rozwiązywania problemów, współpracy, dbania o innych, dbania o siebie, kierowania sobą.

Główne zmiany w porównaniu z poprzednią podstawą wskazano poniżej.

Dialog jako podstawa.

Było: Dyskutowanie było jedną z umiejętności, którą należało rozwijać.

Jest: Sformułowano nowy cel kształcenia moralnego – rozwijanie postawy dialogicznej. Realizacja tego celu wymaga organizowania sytuacji edukacyjnych w taki sposób, aby uczniowie doświadczali spotkania z innymi w dyskusji, dostrzegali wartość relacji międzyludzkich i rozumieli ich znaczenie w kontekście wypracowania własnej koncepcji dobrego życia. Szczególną rolę w realizacji tak sformułowanego

celu odgrywa dialog, w który uczniowie powinni angażować się możliwie często podczas lekcji etyki – docelowo zaś, aby dialogowanie stało się istotnym elementem ich życia.

II • Od treści do efektów uczenia się i doświadczeń edukacyjnych.

Było: Podstawa koncentrowała się na „treściach nauczania”, np. „zna, rozumie i stosuje pojęcia niezbędne do opisu przeżyć i działań moralnych”.

Jest: Nowa podstawa skupia się na „efektach uczenia się”, precyzując, co uczeń ma umieć zrobić (np. „Uczeń charakteryzuje etykę...”, „Uczeń formułuje opinię...”, „Uczeń stosuje terminy...”), a także na doświadczeniach edukacyjnych. Poprzednia podstawa w założeniach próbowała odejść od biernego przyswajania wiedzy na rzecz aktywnego kształtowania umiejętności i postaw moralnych, ale forma zapisu treści nauczania temu nie sprzyjała. Zmiana ma ułatwić wspieranie rozwoju kompetencji i sprawczości moralnej.

III • Ograniczenie kwestii akademickich.

Było: Choć cele obejmowały „kształtowanie postaw”, treści nauczania koncentrowały się na teorii.

Jest: Podstawa programowa ogranicza tematykę akademicką i teoretyczną, koncentrując się na praktyczno-wychowawczym charakterze przedmiotu. Przykładowe kwestie, na które położono nacisk: rozpoznawanie, nazywanie i zarządzanie emocjami, radzenie sobie z identyfikowaniem, rozumieniem i rozwiązywaniem konfliktów. Celem jest intensyfikacja rozwoju moralnego ucznia i budowanie jego sprawczości moralnej.

IV • Wprowadzenie współczesnych obszarów tematycznych.

Było: Wspominano ogólnie o „właściwym i niewłaściwym wykorzystywaniu nowoczesnych technologii informacyjnych” oraz problemie plagiatu.

Jest: Wprowadzono osobne działy tematyczne: „Człowiek w relacji do wiedzy” i „Człowiek w relacji do świata cyfrowego”. Pozwala to na podejmowanie aktualnych problemów, takich jak dezinformacja, cyberprzemoc czy wpływ sztucznej inteligencji na życie człowieka. Sformułowanie efektów ma również zwracać uwagę na codzienne doświadczenie uczniów. Intencją jest przygotowanie uczniów do odpowiedzialnego funkcjonowania w dynamicznie zmieniającej się rzeczywistości, z uwzględnieniem nowych wyzwań etycznych.

NAJWAŻNIEJSZE ZMIANY

Kluczową zmianą w nowej podstawie jest przesunięcie akcentu z nauczania o etyce do nauczania etyką, co oznacza skoncentrowanie się na doświadczeniu, refleksji oraz dyskusji. Zmiana ta znajduje odbicie w celach edukacyjnych realizowanych na zajęciach:

- Aktywne podejmowanie refleksji moralnej poprzez wykorzystanie wiedzy etycznej do analizowania i interpretowania zagadnień moralnych.
- Rozwijanie wrażliwości aksjologicznej i interioryzacja wartości, realizowane w dyskusji obejmującej stawianie pytań o wartości i próbę odpowiedzi na nie z różnych punktów widzenia.
- Rozwijanie postawy dialogicznej, opartej na efektywnym prowadzeniu dialogu.
- Rozwijanie sprawczości moralnej poprzez budowanie poczucia własnej wartości, wyznaczanie celów i ich realizowanie oraz rozwiązywanie problemów moralnych, w tym konfliktów – samodzielnie lub we współpracy z innymi.
- Rozwijanie postaw szacunku i troski o dobro własne, innych oraz przyrody, możliwe dzięki namysłowi nad adekwatnym rozumieniem troski i działaniami, które są jej wyrazem, a także dzięki podejmowaniu stosownych działań, kształtowaniu sumienia, kierowaniu własnym rozwojem, empatii, współpracy, tolerancji i okazywaniu szacunku.
- Rozwijanie kompetencji poznawczych i językowych istotnych w refleksji moralnej, będące wynikiem ćwiczeń w objaśnianiu wyrażen językowych, formułowaniu

pytań, formułowaniu jasnych sądów i ich uzasadnianiu, krytycznej analizie argumentów, analizowaniu problemów i ich oceniania, dyskutowaniu.

Nowa podstawa programowa etyki jest spójna z podstawowymi kierunkami zmian zakładanymi w reformie:

- I** • Wspólny fundament i spójność – podstawa została zaprojektowana w oparciu o *Profil absolwenta i absolwentki* i poddana wewnętrznej weryfikacji przez ekspertów IBE PIB oraz zewnętrznych recenzentów.
- II** • Wyższe poziomy taksonomiczne, głębokie uczenie i stosowanie wiedzy – efekty uczenia koncentrują się na wyższych umiejętnościach, zwłaszcza na tworzeniu wypowiedzi w dyskusji oraz analizie problematyki moralnej.
- III** • Dostosowanie zakresu podstawy do możliwości czasowych – zespół dokonał oszacowania wymagań godzinowych poszczególnych efektów, tak by można je było zrealizować w wyznaczonym czasie. Dodatkowo ze względu na specyfikę etyki jako przedmiotu nieobowiązkowego efekty kształcenia sformułowano w sposób umożliwiający nauczycielowi ich swobodną realizację z różnymi grupami uczniów, co wpisuje się w ideę spiralności kształcenia.
- IV** • Uwzględnienie kompetencji przekrojowych w przedmiotowych efektach uczenia się – *Profil absolwenta i absolwentki* w znacznym stopniu odpowiada koncepcji edukacji etycznej, która przez analizę i dyskusję skupia się na kompetencjach poznawczych, przez empatyzowanie i troskę – na kompetencjach społecznych, a przez nastawienie na rozwój i samopoznanie – na kompetencjach osobistych. Na przykład:
 - **Kompetencje poznawcze** – Uczeń rozpoznaje problemy moralne, w tym konflikty i dylematy moralne oraz proponuje sposoby ich rozwiązania (rozwiązywanie problemów, krytyczne myślenie).
 - **Kompetencje społeczne** – Uczeń stosuje w codziennym życiu zasady komunikacji bez przemocy (współpraca, dbanie o innych).

- V • Doświadczenia edukacyjne wzmacniające sprawczość** – nowa podstawa wprowadza obligatoryjne i fakultatywne doświadczenia edukacyjne, ukierunkowane na budowanie sprawczości moralnej.

Podstawa programowa jest podzielona się na osiem działów, przy czym ich zawartość i kolejność nie determinują określonego sposobu realizacji przez nauczycieli.

- 1. Przybornik etyki:** Jak myśleć i rozmawiać o dobru i złu?
- 2. Człowiek w relacji do siebie:** Jak kształtować własną tożsamość i dbać o swój dobrostan?
- 3. Człowiek w relacji z Innym:** Jak budować i pielęgnować relację z drugim człowiekiem?
- 4. Człowiek w relacji do wspólnoty:** Jak funkcjonować we wspólnocie?
- 5. Człowiek w relacji do wiedzy:** Jakie znaczenie ma wiedza w dobrym życiu?
- 6. Człowiek w relacji do świata cyfrowego:** Jak odpowiedzialnie funkcjonować w świecie cyfrowym?
- 7. Człowiek w relacji do przyrody:** Jaka powinna być relacja człowieka z przyrodą?
- 8. Człowiek wobec sacrum:** Jaką rolę w życiu człowieka odgrywa sfera sacrum?

Nauczyciele podczas realizacji podstawy będą mogli wykorzystywać bogate spektrum form dydaktycznych. Ze względu na przyjęte rozstrzygnięcia, na szczególną uwagę zasługują takie jak:

- **metody aktywizujące** – rekomenduje się stosowanie metody „dociekań filozoficznych” oraz „studium przypadku”, które pozwalają na osiągnięcie większości efektów kształcenia i wspierają aktywną rolę uczniów;

- **modelowanie zachowań** – poprzez własną postawę nauczyciele modelują pożądane postawy (zaufanie, szacunek, empatia) oraz rozwijają kompetencje relacyjne i komunikacyjne;
- **stwarzanie przestrzeni do swobodnej wypowiedzi** – kluczowym zadaniem nauczyciela jest takie organizowanie lekcji, aby każdy uczeń mógł swobodnie zabierać głos i wyrażać swoje zdanie, dbając o zasady efektywnej i życzliwej komunikacji; wymaga to odpowiedniej aranżacji sali lekcyjnej, np. ustawienia ławek w kręgu.

WYBRANE EFEKTY UCZENIA SIĘ

W zamyśle podstawa koncentruje się na różnorodnych relacjach. Działy te i ich wiodące pytania wraz z przykładowymi efektami uczenia się podano poniżej.

- **Przybornik etyki:** Jak myśleć i rozmawiać o dobru i złu?

Przykładowy efekt uczenia się: uczeń stosuje następujące terminy do opisu i analizy zagadnień moralnych: doświadczenie moralne, sprawczość moralna, dylemat moralny, konflikt moralny, działanie, podmiot działania, adresat działania, decyzja, intencja, skutek, motywacja, uzasadnienie.

- **Człowiek w relacji do siebie:** Jak kształtować własną tożsamość i dbać o swój dobrostan?

Przykładowy efekt: uczeń odróżnia zachowania będące wyrazem szacunku i troski wobec siebie od zachowań, które nimi nie są.

- **Człowiek w relacji z Innym:** Jak budować i pielęgnować relację z drugim człowiekiem?

Przykładowy efekt: uczeń analizuje czynniki, które odgrywają istotną rolę w tworzeniu udanych relacji międzyludzkich.

- **Człowiek w relacji do wspólnoty:** Jak funkcjonować we wspólnocie?

Przykładowy efekt: uczeń wskazuje zachowania, które są i te które nie są wyrazem odpowiedzialności oraz troski o dobro wspólne, jak również podejmuje działania prowspólnotowe.

- **Człowiek w relacji do wiedzy:** Jakie znaczenie ma wiedza w dobrym życiu?
Przykładowy efekt: na przykładach z doświadczeń szkolnych uczeń wskazuje warunki, w jakich błąd odgrywa pozytywną rolę w procesie zdobywania wiedzy.
- **Człowiek w relacji do świata cyfrowego:** Jak odpowiedzialnie funkcjonować w świecie cyfrowym?
Przykładowy efekt: uczeń rozpoznaje i ocenia zachowania przemocowe w przestrzeni cyfrowej, takie jak obrażanie, powielanie fałszywych informacji na czyjś temat, wykluczanie z cyfrowej społeczności, a także proponuje sposoby radzenia sobie z nimi.
- **Człowiek w relacji do przyrody:** Jaka powinna być relacja człowieka z przyrodą?
Przykładowy efekt: uczeń dyskutuje o dopuszczalnych, nakazanych i zakazanych działaniach wobec przyrody.
- **Człowiek wobec sacrum:** Jaką rolę w życiu człowieka odgrywa sfera sacrum?
Przykładowy efekt: uczeń wyjaśnia, dlaczego nie należy dyskryminować innych ludzi ze względu na ich przekonania dotyczące sfery sacrum oraz okazuje szacunek poprzez otwartość i uważność na potrzeby i przekonania religijne.

PRZYKŁADY DOŚWIADCZEŃ EDUKACYJNYCH

- **Dociekania filozoficzne:** uczeń bierze udział w dialogu grupowym, samodzielnie formułując pytania i rozważając zagadnienia moralne. Rozwija to poczucie przynależności do wspólnoty i przekonanie o własnej skuteczności.
- **Debata oxfordzka:** uczeń aktywnie uczestniczy w debacie, planując pracę i współpracując w drużynie, co wymaga brania pod uwagę różnych perspektyw. Wzmacnia to samoregulację i przekonanie o własnej skuteczności.
- **Wolontariat (fakultatywne):** uczeń w grupie angażuje się w działanie wolontaryjne, dyskutując o doświadczeniach i wnioskach. Buduje to poczucie przynależności do wspólnoty i przekonanie o własnej skuteczności.

Autorzy propozycji zmian w podstawie programowej

Etyka:

- Marzanna Bogacka
- dr Jacek Frydrych
- dr Jacek Jarocki
- dr Łukasz Malinowski
- Beata Sikorska-Dutka
- Marcin Tutro
- dr Anna Trzcińska
- Patryk Zaremba

Lista autorów i recenzentów wszystkich podstaw programowych, które powstają w IBE PIB jest dostępna na stronie:

<https://ibe.edu.pl/pl/podstawy-programowe>

Po zapoznaniu się z tym dokumentem, uwagi dotyczące podstaw programowych prosimy przysyłać za pomocą formularza do informacji zwrotnej. Wszystkie opinie zostaną przekazane Ministerstwu Edukacji Narodowej wraz z gotowymi projektami podstaw programowych przygotowanych w IBE PIB.

[Link do formularza](#)

We wrześniu na stronie IBE PIB zostaną opublikowane pełne projekty podstaw programowych, a następnie odbędzie się wysłuchanie publiczne.